

Cílem této části je naučit, jak zařadit výuku svatky a tradice cizinců na 2. stupni
základní školy. Dále obsahuje doporučení, která mají ve své škole školy
realizovat.

Příloha:

Praktická část

Tereza Švandová

Cílem této části je navrhnout, jak zařadit výuku svátků a tradic cizinců na 2. stupeň základní školy. Dále obsahuje doporučení pro učitele, kteří mají ve své třídě žáky – cizince.

Metodickým úkolem je navrhnout, jak zařadit výuku svátků a tradic cizinců na 2. stupeň základní školy. Dále obsahuje doporučení pro učitele, kteří mají ve své třídě žáky – cizince.

EVČ začíná být do učebních osnov zařazována především v rámci výuky o lidu a kultuře.

- výchova k občanství
- občanská výchova
- občanská výchova
- občanská výchova
- občanská výchova
- občanská výchova
- občanská výchova
- občanská výchova

Výchova k občanství je součástí výuky o lidu a kultuře. Výchova k občanství je součástí výuky o lidu a kultuře.

4.1 Zařazení do výuky

Podle doporučení v učebním programu se práce se svátky provádějí především se žákem v rámci výuky o lidu a kultuře. Výchova k občanství je součástí výuky o lidu a kultuře.

V práci se svátky využívá se především obrázků, fotografií, audiovizuálních materiálů a výukových pomůcek.

4.2 Vyučovací metody

Při výuce svátků a tradic cizinců je třeba využít především obrázků, fotografií, audiovizuálních materiálů a výukových pomůcek.

Na počátku školního roku je třeba se žákům seznámit s tradicemi a svátky v různých kulturách. Výchova k občanství je součástí výuky o lidu a kultuře.

1. Svátky a tradice cizinců v obsahu osnov základní školy

Multikulturní výchova má své pevné postavení v osnovách. Obzvláště se jí věnují předměty Rodinná výchova a Občanská výchova.

RVP začleňuje do obsahu základního vzdělávání průřezová témata vedoucí k:

- výchově demokratického občana
- osobnostní a sociální výchově
- environmentální výchově
- mediální výchově
- výchově k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- interkulturní výchově

Všechna tato témata souvisí s multikulturní výchovou. Pochopení svátků a tradic cizinců, se kterými žáci přichází do kontaktu přispívá k pocitu sounáležitosti s okolím.

1.1 Zařazení do výuky

Podle rámcově vzdělávacího programu je třeba se na tuto problematiku zaměřit zejména na druhém stupni v předmětu Výchova k občanství v oblastech Člověk ve společnosti a Stát a právo. Dále pak se dá multikulturní výchova zapojit v části Člověk a jeho svět v oblasti Lidé kolem nás a Lidé a čas.

V praxi se nabízí věnovat se obzvláště intenzivně tomuto tématu v předmětu Výchova ke zdraví.

1.2 Vyučovací metody

Při výuce svátků a tradic cizinců žijících u nás se dá uplatnit mnoho vyučovacích metod.

Na počátku školního roku je možné se žáky vytvořit kalendář, který by obsahoval svátky všech národností ve třídě popřípadě ve škole. Na tomto kalendáři by bylo možné barevně zachytit nejdůležitější data, která se váží ke svátkům. Výsledek by se

pak vyvěsil ve třídě a s blížícím se datem některého ze svátků by následoval výklad o tradicích, které se k němu váží (viz dále).

Jednou z metod výuky mohou být také referáty žáků, kteří pocházejí z cizí země, o tradicích ve své zemi původu. Těchto příspěvků se mohou zúčastňovat i žáci, kteří danou zemi navštívili.

Velice vhodnou metodou jsou také exkurze. Navštívit mohou například Dům národnostních menšin¹, kostely nebo akce, které pořádá nějaké národnostní sdružení.

Výuka svátků se může také odrazit v předmětu Příprava pokrmů, kdy je možné vařit jídla, která jsou tradiční pro dané období. Recepty dodá buď učitel, nebo žák sám.

Dále je možné použít metodu brainstorming. Pokud je ve třídě větší množství cizinců, bylo by zajímavé porovnat asociace například na sousloví Nový rok. Nový rok se totiž slaví po celém světě, ale datum i průběh oslav se může velice lišit.

Hry, které podněcují žáky ke sdělení svého vlastního názoru na určitou národnost, by se měly v případě, že třídu navštěvuje nějaké dítě cizince, potlačit. Jedná se například o hru, kdy děti bodují jednotlivé národnosti podle toho, jestli je považují za přijatelné.

¹ Vláda podpořila projekt na výstavbu Domu národnostních menšin (Vocelova 22, Praha 2). Dům by měl být v provozu od října 2006 a jeho cílem by mělo být seznámení veřejnosti s aktivitami a kulturou všech dvanácti národnostních menšin.

2 Doporučení

Na základě výzkumu a studia literatury jsou zde uvedena některá doporučení, která mohou učitelům ve výuce pomoci při styku se žákem s cizí státní příslušností.

Je třeba si uvědomit, že pokud ne děti, tak alespoň jejich rodiče zažili kulturní šok při příjezdu do odlišné země. Tento šok je samozřejmě tím větší, čím vzdálenější je země původu od země nové. Vlídne a citlivé zacházení s žákem pocházejícím z cizího prostředí nepomůže jen jemu, ale i celé jeho rodině. Děti cizinců jsou mnohdy prostředníky mezi rodinou a českou společností. Tyto děti dělají svým rodičům tlumočníky a v české kultuře a zvyklostech se orientují mnohem lépe, než jejich rodiče.

Mezi etniky jsou jisté interkulturní rozdíly. Každé etnikum se vyznačuje specifickými charakteristikami – etnodiferenčujícími znaky. Bez znalosti těchto znaků se těžko přistupuje k multikulturní výchově. Výzkumy specializované na tuto oblast upozorňují na řadu takovýchto rozdílů. Patří mezi ně například různé odlišnosti v oblékání, jiné stravovací návyky, jiné hygienické rituály a odlišnosti v sexuálním chování. Jiné kultury sebou přinášejí jiné nahlížení na rodinné a příbuzenské vztahy, jinou realizaci manželství. Základní rozdíly, které se týkají etnodiferenčujících znaků jsou:

- ◆ Rozdíly, které se týkají stylu výchovy v rodině,
- ◆ Rozdíly ve školní výchově,
- ◆ Rozdíly v komunikaci.

Výchova v rodině se liší u jednotlivých etnik. I v rámci Evropy (EU) se nahlížení na výchovu dětí liší. Typická česká rodina má pověst autoritativního přístupu rodičů. Rodiče jsou velice přísní na rozdíl například od holandských rodičů, kteří na svých potomcích uplatňují liberální výchovu.

Jan Průcha ve své knize Multikulturní výchova popisuje výzkum, který se odehrával v několika zemích s velice odlišnou kulturou. Výsledek pak sloužil jako porovnání mezi odlišnými přístupy k rodinné výchově v jednotlivých zemích. Nejdůležitějšími body zkoumání byly jednak požadavky a očekávání ze strany rodičů a dále pak to, jakou míru odpovědnosti za výchovu dětí připisují rodiče sobě a jakou škole. V Hongkongu upřednostňovali, aby děti zvládly obsah výuky a dále pak, aby se naučily komunikačním dovednostem. Naopak belgičtí a finští rodiče dávali přednost

tomu, aby byly jejich děti samostatné a aby se naučily sociální kooperaci a toleranci. Ruská výchova si klade za cíl, aby děti byly poslušné a aby měly dobrý vztah k vrstevníkům. Naopak americké matky a učitelky vychovávají děti k samostatnosti a zvidavému chování. Samozřejmě, že ve výchově se odráží zkušenost ze současných, ale i minulých politických vlivů. Od odlišné výchovy v rodině se odráží i odlišný přístup k výuce.

Se zvláštní opatrností je třeba přistupovat k vnímání gest a mimiky, které se může u různých národů výrazně lišit. Toto se samozřejmě netýká dětí, které pocházejí ze zemí nám blízkých (Slovensko, Polsko, Rusko a podobně). U dětí z těchto zemí je třeba dbát na to, abychom se nedopustili nevhodného výkladu historických událostí (provedený výzkum ukázal, že lidé z tohoto teritoria se více obávají negativního přístupu k jejich dětem, možná právě kvůli mnohým předsudkům, které v naší společnosti přežívají). Mějme na paměti, že ruští žáci nemohou za události v roce 1968, a také se nepouštějme například do výkladu vlastních názorů ohledně rozpadu Československa, který by mohl být nepříjemný pro žáky ze Slovenska.

2.1 Jazyk

Problémy se zvládnutím jazyka patří k těm největším. Když je dětí cizinců ve škole hodně, stojí za to uvažovat nad speciálními kroužky na výuku českého jazyka. V hodinách je možné si dopomoci slovníky pokud to situace vyžaduje.

Některé děti jsou nucené kvůli neznalosti jazyka opakovat ročník, který již absolvovaly v zemi původu. Díky tomu mají možnost doučit se jazyk na požadovanou úroveň a první rok v nové škole pro ně není tolik stresující, jako když se snaží zvládnout výuku v jazyce, kterému tolik nerozumí. Někteří rodiče však s tímto nesouhlasí a chtějí, aby jejich dítě ve škole nezmeškalo.

Rodiče cizinců, zejména ze zemí, jejichž jazyk se od českého výrazně liší, se snaží vyhledat odbornou pomoc při výuce českého jazyka u svých dětí, jak tomu napovídá výzkum v předešlé kapitole. Škola by tedy měla být informována o možnostech takové pomoci v okolí a rodičům dětí ji doporučit, případně zprostředkovat.

Problém nastává nejen s jazykem, ale často i s písmem. Vietnamština se píše latinkou, odpadá tedy problém s psaním. Čínské písmo se liší zásadně a to například i v psaní univerzálních matematických znaků (číslíce, symboly). Východní státy jako Ukrajina, Rusko, Bělorusko a podobně, používají azbuku. Turečtina používá latinku,

ale naopak arabština se píše arabským písmem a také číslice (i když ty naše se také nazývají číslicemi arabskými) se liší– viz obr. 1.

٠ ١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Obr. 1 Arabské písmo

Arabština používá tři krátké samohlásky - a, u, i. Arabové, kteří žijí v Evropě teprve krátce neslyší rozdíl mezi e/i a o/u. Může se proto stát, že studenti zamění slovo „dívka“ za „děvka“, aniž by si mysleli, že se dopustí nějakého prohřešku. Také mají problém s vyslovováním P, které zaměňují za B. Výslovnost se liší také u některých jiných národů, například Rusové neznají písmeno H a vyslovují jej jako CH. Vietnamci mívají zpočátku s výslovností velké potíže, některé děti však již mluví plynule a domluví se snáze česky než vietnamsky.

Školní systémy v jednotlivých zemích se liší. Odlišné je například to, zda je povinné se učit cizí jazyk a od kdy se ho žáci učí. S některými cizinci je tedy možné si při výuce alespoň zpočátku vypomoci například anglickými slovíčky, u jiných toto možné není.

2.2 Zamyšlení k výuce

Děti imigrantů mohou mít stejně tak jako děti z majoritní populace výborné, ale i podprůměrné studijní výsledky. Četné výzkumy dokládají, že za špatným studijním prospěchem mohou být rozdíly v rodinné výchově a také rozdílné postoje ke školnímu vzdělávání. Není tomu tak ale vždy. Jan Průcha ve své knize Multikulturní výchova cituje Monique Boekaertsovou (1998) z univerzity v Leidenu – ta popisuje skutečnost, že na amerických školách mají výrazně lepší výsledky z matematiky žáci z asijského etnika než bílí američtí studenti. Co se ale týče sebehodnocení úspěšnosti v matematice, je tomu přesně naopak – žáci asijského původu mají oproti svým bílým spolužákům sklony k podceňování. Je to dáno jinou zkušeností ze školství – asijské učitelé méně chválí, ale mnohem častěji žákům vytýkají chyby, zatímco američtí učitelé více chválí, téměř nekritizují a nikdy nevyvolávají žáky k tabuli, aby předvedli početní příklad (proto, aby to nepoškodilo jejich sebevědomí). V Asii se výuka vede frontálně a většina času v hodinách se věnuje práci, v USA jsou studenti děleni do skupinek a učitel je tolik neaktivuje. Na asijské žáky jsou kladeny vyšší požadavky,

jsou cílevědomí a mají pocit, že se musí stále zdokonalovat. Vzhledem k početné komunitě Vietnamců u nás má mnoho učitelů velice podobnou zkušenost.

Je třeba si dát pozor na některé předměty, které mohou narazit na kulturní odlišnosti cizinců a Čechů. Tímto předmětem může být například rodinná výchova, občanská výchova, ale také příprava pokrmů. Někteří lidé nejedí potraviny, které jsou u nás běžné. To bychom měli respektovat. I mezi českými dětmi se objevují vegetariáni a nutit je jíst maso je přinejmenším nevkusné.

Jiné stravovací návyky mají muslimové a židé. Vepřové je pro ně nečisté maso a jejich náboženství jeho konzumaci zakazuje. Tento zvyk má také své hygienické opodstatnění. Ortodoxní židé mají stravovací návyky úplně jiné. Na přípravu masa a mléka používají odlišné nádoby, což v našich podmínkách na základních školách nebývá. Nicméně ortodoxní židé se na běžné základní škole neobjevují. Zatím co vyznavatelé islámu ano. Není vhodné v hodinách, kde je přítomen žák tohoto náboženství, nějaké vepřové maso připravovat. Uvědomme si, že on má z představy vepřového masa stejnou husí kůži jako Evropané při představě jedení psů, jako se to dělá v některých částech Asie. Zároveň pokud je tento žák věřící a nastane měsíc ramadán, dalo by se uvažovat o osvobození z výuky vaření pro toto období. Půst by totiž měli dodržovat všichni věřící muslimové, kteří jsou zdraví a již dosáhli alespoň puberty.

Také je možné setkat se s názorem muslimského žáka, že vaření je pro ženy. Pokud žák hodinu bojkotuje je třeba mu vysvětlit, proč se to u nás učí a poukázat na to, že výuky se zúčastňují i chlapi. Není dobré se na něj příliš zlobit – muslimská výchova v rodině se liší od té naší a on za tradiční názory svého etnika nemůže.

Učitel tohoto předmětu by také měl být obeznámen s odlišným způsobem stolování u Asiatů. Třeba zašpinění ubrusu znamená, že člověk jedl s chutí a mlaskání a podobné zvukové projevy (například říhání) znamená totéž. To znamená, že to, co Evropan považuje za neslušné, v Asii znamená dobré vychování. Učitel by měl žáky nenápadně poučit o našich stravovacích zvycích, aby předešel možným trapným situacím v dalším životě žáka. Dále pak je rozdíl v tom, že Češi byli vychováni vše dojídat. Mimo jiné to zde znamená i signál, že nám chutnalo. V Asii je ale sněžení všeho, co má člověk na talíři (v misce), signál, že mu hostitel dal málo jídla. Je slušností zanechat alespoň trochu rýže na znamení, že se člověk dobře najedl.

Ani cizinci s výrazně odlišnými stravovacími návyky nevyžadují změnu stravovacího systému v českých školních jídelnách, buď jsou schopni se přizpůsobit (vyberou si z nabídky pokrmů) nebo si stravování zajistí sami.

Rodiče žáků cizího státního příslušenství považují za vhodné, aby třídy s vyšším počtem cizinců kladly větší důraz na multikulturní výchovu. Rodiče přitom nevidí problém v aktivním využívání jejich dětí v takto zaměřené výuce (například prostřednictvím referátu o tradicích a svátcích země jejich původu). Cizinci si přejí, aby u jejich dítěte byl i ze strany školy podporován vztah k jeho původní kultuře.

2.3 Práce s rodiči

Zvláštní pozornost si také zaslouží příprava na třídní schůzky, kde mohou být přítomni cizinci. Je vhodné rodiče hned zpočátku seznámit s určitými věcmi a předejít tak možnému vzniku nepochopení.

Jedním s problémů při rozmluvě s rodiči může být jazyková bariéra. Rodiče, kteří si jsou vědomi svého jazykového handicapu, si někdy na schůzku s rodičem berou tlumočníka. Dítěte, které obvykle rodičům slouží jako překladatel v tomto případě nelze použít. Pokud je na škole větší množství žáků téhož etnika, je možné požádat některého z nich o překlad. To ale pouze v případě, že se nejedná o problematické téma.

Rodičům je třeba hned zpočátku vysvětlit systém hodnocení na našich školách. Některé země mají systém zcela odlišný od nás – například v Rusku představuje známka počet dosažených bodů – to znamená, že čím více, tím lépe. Je možné, že zde rodina žije již delší dobu a podobné instrukce nepotřebuje, ale vysvětlením se může předejít mnohým konfliktům.

V některých zemích je učitel velice vážen (například ve Vietnamu) a je zvykem mu nosit při vhodných příležitostech dárky a navštěvovat ho při nemoci. Učitel by měl toto chování respektovat a neměl by v tom vidět snahu o uplácení nebo šplhounství.

Vietnamští rodiče působí v rozhovoru s učitelem podřízeně – mají sklopenou hlavu a nedívají se do očí. To je ale pouze známka úcty ne submisivity.

Také je dobré vědět o tom, jak jednotlivé národy vnímají kritiku. U slovanských národů je to samozřejmě podobné jako u nás. Vietnamský rodič, ale může být ze třídních schůzek otřesený. Tady je zvykem spíše kritizovat studijní výsledky, než

hledat si něco pozitivního. Takže výrok, že „matematika nic moc“, může u rodičů způsobit paniku, protože se budou domnívat, že jejich dítě je skoro na propadnutí.

2.4 Přístup k žákům

Mezi různými etniky jsou také rozdíly v komunikaci. Vznikají tak interkomunikační bariéry. Každé etnikum má své vlastní zvyky, tradice, přístup k životu obecně, to vše pramení z jejich jiné životní zkušenosti – je rozdíl vyrůstat v demokratické zemi a v zemi s totalitním režimem. Každá osobnost je formována kulturou, v které vyrůstá, a rozdílná kulturní zkušenost může, bez znalosti kultury druhé, způsobit nedorozumění. Existuje jakási komunikační etiketa a zástupci jednotlivých etnik se chovají tak, jak k tomu byli vychováni.

Velké rozdíly jsou u žáků z nám velice vzdálených kultur. Zejména u žáků původem z Asie může snadno dojít k nedorozumění na základě odlišné interpretace gest. Počet žáků na Základních školách, kteří mají vietnamskou státní příslušnost převyšuje žáky s jiným cizím státním příslušenstvím.

Každý učitel, který má ve třídě vietnamského žáka by si měl být vědom některých základních rozdílů v komunikaci. Například úsměv se dá odlišně vnímat v Evropě a v Asii. Pokud se vietnamský žák v hodině směje, může to značit rozpaky z toho, že vám nerozumí. Vietnamci a asiáté si učitelů vždy vážili a váží, takže to, že se asijský žák směje by nemělo znamenat výsměch.

Také některá gesta, která jsou na našich školách běžná mohou mít pro Asiaty jiný význam. Malý Asiáté působí roztomile, vypadají čiperně a jsou velice snaživí, to někdy učitelé láká je za dobrou práci pohladit po hlavě. Žáků z těchto končin se však nesmí sahat na hlavu nebo na ramena. Je zvykem, že takto se k dětem mohou chovat jen rodiče. U cizího člověka je toto gesto znakem nadřazenosti a dětem je nepříjemné. Navíc u dívek bývají vlasy jednou z mála obnažených částí těla a pohlazení je pro ně narušení intimity.

Také vcelku často používaná věta učitelů – „Dívej se na mě, když s tebou mluvím“, může u dětí způsobit rozpaky. V Asii není běžné, dívat se někomu dlouho do očí. Děti mají pocit, že se chovají drze a raději sklápí hlavu. Pokud je někdo nutí k tomu, aby se na něj dívaly, mají dojem, že „civí“ a je jim to nepříjemné.

V České republice se také nikdo nepozastavuje nad gestem, kdy učitel přivolává žáka ukazováčkem. Pro vietnamské děti je to ale urážka, protože takto se přivolávají pouze malé děti nebo velice nízko postavené osoby.

Na přivolání osoby se používá úplně jiné gesto a to něco ve stylu našeho mávání – natažená ruka před sebe a dlaní se pohybuje z vodorovné polohy směrem dolů. Právě, že podobnost s naším máváním může způsobit některá nedorozumění (například, když se Evropan loučí s Asiaticem a ten raději vystupuje z dopravního prostředku, protože má dojem, že něco důležitého zapomněl). Tento zvyk platí i v Turecku.

Důležité je, že ve Vietnamu a ostatních asijských zemích není zvykem kritizovat někoho před ostatními. Takže, když se Čech rozhodne kritizovat Vietnamce a jedná tak před kolektivem, velice mu tím ublíží, protože ho dostane do trapné situace. Ztrapnit se může ale i ten, kdo kritizuje, a to v okamžiku, že začne křičet. Asiaticé to považují za něco jako projev hysterie, a dotyčný tak ztrácí veškerou autoritu.

Muslimská komunita u nás není zatím tak velká jako je tomu v západní Evropě. Konflikty mezi rodinou a školou týkající se především výchovy dívek jsou zatím minimální. Vzhledem k otevřenosti Evropy musíme počítat s tím, že problémy se kterými se na západě potýkají, mohou být i u nás a budou se týkat především učitelů tělesné výchovy a učitelů rodinné výchovy. Pravděpodobně bude záležet na konkrétní situaci, citlivosti učitele a spolupráci s rodinou, protože v současné době jsou tyto situace pouze okrajové. Teprve budoucnost a příklady ze západní Evropy nám ukáží, jak k situaci přistupovat.

Je také třeba dávat si pozor při sestavování tříd. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, větší seskupení žáků ruského původu může ve třídách způsobit potíže. Samozřejmě, že nelze generalizovat, ale podle zkušeností učitelů působí tyto děti dominantně a při vyšším počtu (například tři žáci ve třídě) mají tendenci zbytek třídy ovládat.

Pokud má učitel ve třídě více než jedno dítě stejného etnika. Neměl by mu stále vnucovat jeho spolužáka stejné národnosti. Je možné, že státní příslušnost je jediné, co mají společného. Navíc výzkumy v této oblasti v Německu ukázaly, jak to vypadá s kamarádstvím ve třídách, kde jsou děti cizinců. Němečtí žáci upřednostňují sezení s Němcem, zatímco děti cizinců chtějí také jednoznačně sedět s Němcem a ne s dítětem stejného původu.

Otázka kulturní identity je velice choulostivá. Učitel sám by měl odhadnout, co si může ve třídě dovolit a co ne. Rozhodně by se v hodinách Rodinné výchovy (nebo Výchovy ke zdraví) nemělo popírat, že rasismus a xenofobie v České republice existují.

3 Výklad ke svátkům

Ramadán je měsíc, v němž si muslimové připomínají seslání koránu. Jedná se o velký půst, kdy věřící muslimové od slunce východu do západu nic nejedí, nepijí ani nekouří. Tento půst nemusí dodržovat malé děti, staří lidé a lidé, kteří jsou nemocní.

Na závěr ramadánu se slaví tzv. malý svátek (arabsky íd saghír, turecky küçük bayram). V tomto období se dávají almužny, děti dostávají dárky a kupuje se nové oblečení. Pak následuje velký svátek – íd kabír, turecky kurban bayrami. Ten připadá na 10. den 12. měsíce a vrcholí jím poutní přípravy v Mekce. Po celém muslimském světě se ten den obětují ovce a jiná zvířata. Oba zmíněné svátky se slaví zhruba tři dny.

Vánoce na Slovensku se příliš neliší od těch českých. Před štědrovečerní večeří je třeba se postít, následuje večeře, od které se nesmí odejít, dokud všichni nedojí, a dárky nosí Ježíšek. Jediný rozdíl je snad v jídle. Na Vánoce se nepeče cukroví a samotná večeře začíná přípitkem, po kterém následují oplatky v medu. Poté se jí bobaľky, což jsou buchtičky s mákem a mlékem. Na Slovensku nemá tradici rybí polévka, ale kapustnica, což je zelňačka s klobásami. Následuje hlavní chod – smažený kapr s bramborovým salátem, stejně jako je tomu o Vánocích v Čechách.

Co se týče Vánočních tradic, tak zatímco české dívky házejí střevícem k prahu dveří, aby se dozvěděly, jestli se vdají, pak slovenské dívky mají tradici jinou. Když se dopečou již zmíněné bobaľky, pak dívka vezme jeden kousek tohoto pečiva do ruky a běží před dům. Odkud uslyší zaštěkat prvního psa, tím směrem se vdá. Další vánoční zvyky jsou podobné těm našim

Nový rok je největším rodinným svátkem ve státech s pravoslavnou tradicí. V tu dobu se zdobí vánoční stromeček (jolka) a dárky naděluje Děda Mráz se svou vnučkou Sněhurkou.

Mezi některé ukrajinské tradice typické pro Nový rok může patřit předpovídání budoucnosti a plnění přání. Ukrajinci mohou svá přání plnit pomocí kousku papíru, na který přání napíší, pak jej vhodí do sklenky šampaňského, kterou si budou na Nový rok připíjet. Když zvon o dvanácté hodině zazvoní, sklenku vypijí a přání pro tento rok připíjet.

rok se splní. Jiným zvykem, praktikovaným hlavně na venkově, je pro svobodné dívky jít ven a vyhodit jednu ze svých bot přes plot. Ze směru, kterým ukazuje špička boty, přijde budoucí manžel

Na Slovensku se na Nový rok, stejně jako u nás, jí čočka – aby se v domě držely peníze, a nepřipravuje se drůbež, protože ta má peří a štěstí by pak z domu mohlo uletět.

Pravoslavné Vánoce (rusky - rožděstvo) se konají 7. ledna a za časů sovětské moci byly dlouho zakázány. Jde čistě o náboženský svátek, kdy se chodí na bohoslužby. K vánočním lidovým zvykům patří například věštění litím z vosku a z kávové sedliny. Děti chodí koledovat.

Eid al-Adha je muslimským svátkem, kdy cestují poutníci do Mekky.

Al Hijra – muslimský nový rok. Muslimský letopočet začíná odchodem Muhammada z Mekky do Medíny. Stalo se tak roku 622. Islámský kalendář má 29 a 30 dní, podle skutečných měsíčních fází. Rok je tedy na rozdíl od našeho kratší o 11 dní.

Vietnamský Nový rok (Tet Nguyen Dan) je jedním z nejdůležitějších vietnamských svátků. Slaví se však jindy než 1. ledna. Vzhledem k tomu, že se jedná o posuvný svátek, datum není přesně stanoveno – pohybuje se mezi 21.lednem a 20. únorem. V ten den si Vietnamci přičítají ke svému věku rok navíc (ve Vietnamu si lidé přičítají jeden rok již při narození, počítá se totiž i doba strávená v lůně). Tento svátek si chtějí co nejvíce užít, protože i oni se řídí příslovím „jak na Nový rok, tak po celý rok“. Věří, že vše, co se ten den přihodí, může ovlivnit průběh celého následujícího roku. Symbolem Nového roku je stromek nebo větvička broskvoně (v některých oblastech meruňky) – má znamenat dlouhověkost, nesmrtelnost a její barva připomíná štěstí, krev, oheň nebo slunce. Dále je důležitý kumkvatový stromek, který kvete i plodí zároveň, což symbolizuje pokračování života a střídání generací.

V tomto období se lidé snaží zbavit se svých dluhů, usmířit se, uklízí se celý dům a vůbec dochází k očištění jak tělesnému, tak vnitřnímu.

Také se jedná o období hojnosti, kdy se nakupuje velké množství potravin, které si v průběhu roku nemohli dopřát. Kupují se taky dárky lidem, kterým chce dotyčný vyjádřit vděčnost, nebo kterým je nějak zavázán. Dárky dostávají lékaři, učitelé, úředníci a podobně.

Dalším důležitým znakem tohoto svátku je obětování duším předků. Obětují se různé předměty a jídlo a modlí se k nim. Duše předků mají v asijské kultuře významné postavení a pokrmy a dárky se jim obětovávají při každé slavnostní příležitosti – například při svatbách, pohřbech a nebo při narození dítěte.

Velikonoce na Slovensku probíhají tak, že se nejprve velice přísně dodržuje čtyřicetidenní půst před těmito svátky. V tuto dobu jsou zakázány zábavy a nesmí se tancovat. Na Velikonoce se vyrábějí kraslice a většinou stejnou metodou, jako u nás (vajička se vaří se slupkami od cibule, nebo se barví voskem). Slováci neznají pomlázku – muži tam ženy polévají vodou a nebo voňavkami. Také se tam nepeče beránek nebo mazanec, jak je tomu u nás. Tradičním velikonočním jídlem je domácí uzený sýr a červená řepa s křenem. Peče se také kopřivová nádivka, jak to dělají Češi.

Pravoslavné Velikonoce (Pascha) – konzumuje se velikonoční cukroví a barví se vajička. Celou velikonoční noc stráví lidé v kostele na mši. Obvykle s sebou berou cukroví, malovaná vajička a láhve s vínem. Okolo čtvrté hodiny ráno končí mše posvěcením přinesených potravin, které tímto získávají léčivé účinky. Lidé se vrátí do svých domovů a pokračují v oslavě s posvěceným jídlem a pitím celý den.

Kalendář vybraných svátků 2005/2006

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31					
Září																																	Den české státnosti			
Říjen				Začátek ramadánu																													Den vzniku samostatného československého státu			
Listopad			Konec ramadánu																																	
Prosinec																																			Silvestr	
Leden	Nový rok						Narození Kristovo - Vánoce																										Nový rok		Al Híjra	
Únor																																				
Březen																																				
Duben																																				
Květen	Svátek práce																																			
Červen																																				
Červenec																																				
Srpen																																				

Vietnam

Čína

Ukrajina, Rusko

Muslimové

Česká republika nebo mezinárodní

4 Jména

4.1 Vietnamská jména:

Ta jsou sestavena tak, že první je příjmení, za ním následuje spojovací slabika a nakonec je křestní jméno.

příjmení slabika křestní jméno
└───┬───┬───┘
Nguyen Van Trung

Jména jsou volena tak, že chlapec dostává jméno označující nějakou mužskou požadovanou vlastnost – například Trung znamená *věrný*.

Dívky naopak dostávají jména, která mají vyvolat pocit něžnosti a krásy. Například Nguyet jako *luna* nebo Lan jako *orchidej*. Ženy si po svatbě nechávají své rodné příjmení.

4.2 Čínská jména:

V Číně je výběr jmen podobný jako ve Vietnamu. Chlapecká jména znamenají vlastnosti, dívčí pak květiny vůně a podobně. Také platí pravidlo, že první jméno je příjmení. Nejčastěji bývá jednoslabičné. Velice časté příjmení je například Li – *švestka*, nebo Wang – *král*.

Máte ve třídě čínského žáka a nevíte si rady s výslovností jeho jména? Na stránce www.cinsky.cz naleznete transkripci jakéhokoliv čínského jména, které zadáte do tabulky.

5 Aktivity

Na následující stránce - <http://www.varianty.cz/activities.php> existuje přehled aktivit, které je možné použít v multikulturní výchově, i když je ve třídě žák cizího státního příslušenství.

Zde je uvedeno několik z nich (na výše zmíněné internetové stránce lze najít podrobný postup):

Odkud přicházejí? – žáci lepí do mapy šipky, které znázorňují odkud kam se migrovalo. Zamýšlejí se pak, proč jsou některé šipky obousměrné

Obraz kultury – žáci jsou rozděleni do skupin. Každá skupina dostane 3 čtvrtky, na které namalují obrázky 1) co je netypičtější pro lidi mé země, 2) co je nejtypičtější pro mou zemi v porovnání s ostatními zeměmi, 3) jak vnímají naši zemi cizinci.

Noviny – žáci se rozdělí do skupin. Každá z nich dostane noviny z jiné země (jazyku by nikdo neměl rozumět). Mají za úkol zjistit co nejvíce o kultuře země, ze které noviny pocházejí.

Náš původ – žáci musí shromáždit informace odkud pocházejí jeho předci a zda něco ví o kultuře místa jejich původu.

Kulturní symbol – žáci si do školy přinesou předmět, který reprezentuje kulturu země, ze které pochází.

V další části této kapitoly bude detailně popsána hra – Rituál těla kmene Nacirema

5.1 Rituál těla u kmene Nacirema

Stručná anotace

Text analyzující zvláštní magické praktiky severoamerického kmene.

Potřebný čas

50 min

Velikost skupiny

libovolná

Potřeby, pomůcky...

- kopie textu Rituály kmene Nacirema pro všechny studenty
- tužky a papír

Cíle

- umět nahlédnout na zvyky euroamerické civilizace zvnějšku
- uvědomit si relativnost a podmíněnost kulturních zvyků a rituálů
- uvědomit si, že návyky a vzorce, které se nám jeví samozřejmé, se zvnějšku tak jevit nemusí

Popis, postup...

1. Sdělte studentům, že cílem aktivity je dozvědět se o zvláštních rituálech jednoho severoamerického kmene
2. Rozdejte studentům kopie textu a vyzvěte je, aby se po jeho přečtení individuálně písemně vyjádřili k naciremským rituálům .
 - Jak se vám jeví rituály kmene Nacirema?
 - Které jejich zvyky vám připadají nejpodivnější a proč?
 - Připadají vám některé zvyky zbytečné, kruté, nesmyslné? Proč?
 - Jak byste zhodnotili naciremské rituály z hlediska našich vzorců chování, zvyků, hodnot?
3. Asi po 25 minutách požádejte o přečtení několika vyjádření studentů. (pokud budou číst všichni studenti, doba aktivity se podstatně prodlouží. Vyjádření co

nejširšího spektra názorů v minimálním čase dosáhnete otázkami: Má někdo zcela jiný názor? Je ještě něco jiného, co vám přišlo zajímavé atp.)

4. Vyzvěte studenty, aby si přečetli jméno kmene pozpátku. Co se stalo? Studenti ať si přečtou text ještě jednou a hledají, které "americké" rituály jsou ve skutečnosti popsány.

5. Hodnocení/reflexe:

Diskutujte se studenty o jejich pocitech, když se dozvěděli fakt, že se v textu vlastně jedná o Američany. Vyzvěte je, aby se sami pokusili definovat účel, jaký aktivita měla.

Další možné otázky a úkoly:

- Pokuste se vyjmenovat, co může příslušníky jiných kultur na naší překvapovat ?
- Pokuste se vyjmenovat co nejvíce rituálů evropské kultury (jídlo, oblečení, hygiena, namlouvání, sexuální zvyklosti, úloha žen a mužů, způsoby komunikace ad.). Dají se všechny naše rituály racionálně vysvětlit, nebo je děláme pouze proto, že "se to tak dělá odnepaměti"?
- Setkali jste se někdy na zahraničních cestách se zcela odlišnými rituály? Jakými?
- myslíte si, že lze jeden způsob "obývání světa" považovat za lepší? Proč?
- atp.

Poznámky

Aktivita pochází z publikace: Interkulturní vzdělávání - příručka nejen pro středoškolské pedagogy vydané v rámci projektu Varianty společnosti Člověk v tísni, o.p.s. v roce 2002.

Rituál těla u kmene Nacirema

AKTIVITA

Naciremové jsou málo známým severoamerickým kmenem, žijícím v oblasti vymezené na severu sousedním kmenem Krí, na jihu a východě kmene Jakí, Tarahumara a Aravak. Magické praktiky Naciremů jsou příkladem extrémního lidského chování. Jejich kultura je charakterizována vysoce vyvinutým obchodem; mnoho času tráví hospodářskými činnostmi, zbytek v obřadech, v nichž se spotřebovává i část plodů zmíněných činností. Ohniskem obřadní činnosti je lidské tělo, jehož vzhled a zdraví je hlavním předmětem zájmu v životě Naciremů. Na tom ovšem není nic neobvyklého – jedinečné jsou však zvláštní obřady, mající za cíl změnit lidské tělo – jeho barvu, pach i tvar – a s nimi spjatá životní filosofie.

Zásadní víra, na níž spočívá celý společenský systém Naciremů, je ta, že lidské tělo je ošklivé a přirozeně tíhne k slabosti a nemoci. Jedinou nadějí člověka, odsouzeného k životu v takovém těle, představuje odvrácení těchto nežádoucích jevů prováděním zvláštních očišťovacích obřadů. Každá domácnost Naciremů má jednu či více zvláštních svatyní, zasvěcených tomuto účelu. Mocnější jedinci jich mají ve svém domě více – bohatství domu je doslova měřeno počtem takových obřadních středisek v něm. Svatyně bohatších příslušníků kmene mají stěny z kamene, svatyně chudších jsou obloženy kameninovými destičkami. Obřady v těchto svatyních nemají charakter rodinný, nýbrž soukromý a tajný. Hovoří se o nich pouze s vlastními dětmi, a to jen během období, kdy jsou do těchto obřadů zasvěcovány. Ústředním bodem svatyně je schránka, zabudovaná do zdi svatyně. V ní jsou uložena četná kouzla a lektvary, bez nichž by naciremský jedinec nemohl dál žít. (Tato kouzla vyrábějí medicinmani, od nichž je lze získat za určitou odměnu.) Po použití není zbytek medicíny vyhozen, ale uložen právě zde. Na každou nemoc se používá specifický lék a nemocí (ať už skutečných či domnělých) je u Naciremů spousta – proto je schránka stále přeplněna. Kouzelných balíčků je tolik, že si lidé často nepamatují jejich účel, a bojí se je proto znovu otevřít. Jde spíš o to, že přítomnost starých léků ve schránce nějakým způsobem ochraňuje uctíváče, který před schránkou provádí očišťovací tělesné obřady. Pod schránkou je nádobka s rituálně čistou (posvátnou) vodou, kterou dodávají kněží z místního Vodního chrámu; touto vodou se uctíváč po vstupu do svatyně omývá. Denně se zde vystřídají postupně všichni členové rodiny.

Naciremové jsou téměř patologicky fascinováni ústy, k nimž chovají posvátnou úctu a jejichž stav má prý nadpřirozený vliv na všechny společenské vztahy v kmeni. Naciremové věří, že kdyby neprováděli zvláštní obřady očišťování úst, zuby by jim vypadaly, dásně stále krvácely, čelisti se scvrkly, přátelé by postiženého opustili a partneři zavrhlí. Věří rovněž, že mezi stavem ústní dutiny a charakterem člověka existuje úzký vztah – např. obřadní omývání úst prý podporuje jeho mravní sílu. Během obřadu očišťování úst si jedinec vloží do úst malý svazek kančích štětín spolu s kouzelnou trestí a ve vysoce ritualizované sérii gest jím v ústech pohybuje. Vedle provádění každodenního soukromého očišťovacího obřadu Naciremové 1 – 2x ročně vyhledají tzv. „svatého muže úst“, což je magii praktikující specialista, co do prestiže v kmeni stojící hned pod medicinmanem. „Svatý muž úst“ vlastní působivou sadu nástrojů: vrtáky, šídla, bodce a háčky, jimiž vymítá zlo z pacientových úst sotva uvěřitelným obřadním trýzněním. Otevře pacientova ústa a s pomocí výše uvedených nástrojů zvětší všechny otvory v zubech vzniklé, do nich pak vloží kouzelnou substanci. Pokud v zubech žádné přirozené otvory nejsou, prostě je v jednom nebo i více zubech vydlabe, aby mohl nadpřirozenou hmotu aplikovat. Účelem této „péče“ je zastavit rozklad v ústech pacienta, a zajistit mu tak přátele. To, že se lidé k „svatému muži úst“ každoročně vracejí navzdory tomu, že se jim zuby kazí dál, ukazuje na extrémně posvátný a v tradici pevně zakotvený charakter tohoto obřadu. Z nadšení, s nímž „svatý muž úst“ dloube šídlem do obnaženého nervu, by bylo možno soudit na jistou míru sadismu. Pokud by se tato hypotéza prokázala, objevil by se velmi zajímavý společenský vzor, neboť většina populace naopak vykazuje jasně masochistické sklony.

Zvláštní součástí každodenního očišťovacího obřadu, vyhrazenou pouze mužským příslušníkům kmene, je rituální škrábání a drásání povrchu tváře zvlášť k tomuto účelu vyrobeným ostrým nástrojem. I ženy mají svůj zvláštní obřad, který provádějí jen přibližně čtyřikrát za lunární měsíc. Nicméně co

ztrácejí na frekvenci, to dohánějí barbarstvím, s nímž přitom postupují: součástí obřadu je takřka hodinové pečení hlavy v něčem, co připomíná malou píčku.

Vážněji nemocní musí být léčeni složitěji v jejich chrámu, zvaném latipso. Zdejší obřady jsou tak drsné, že je takřka zázrak, že valná část skutečně nemocných se po takové léčbě vůbec zotaví. Malé děti, které dosud nejsou zcela indoktrinovány, se sem bojí vstoupit, ale dospělí jsou žádostivi toto očistění podstoupit – pokud si to mohou dovolit. Do chrámu totiž nikdo není vpuštěn bez bohatého daru strážcům – i kdyby byl sebemocnější. Rovněž po obřadu, před propuštěním z chrámu, většinou něco daruje. V chrámu je prosebník nejdříve vysvěcen donaha. Ve všedním životě se Naciremové vyhýbají odhalování těla a přiznávání jeho přirozených funkcí: koupou se a vyměšují jen v soukromí své svatyně. Tomuto ritualizovanému očišťování není skoro nikdy přítomen ani nejbližší partner. Po nástupu do latipso tudíž nastává psychologický šok: jedinec náhle ztrácí tělesnou intimitu, octne se úplně nahý a musí se (dokonce za asistence zvláštních „kněžek“, jež jsou jakousi obdobou vestálků) vyprázdnit do posvátné nádoby. Jeho exkrementy jsou pak použity medicinmanem k určení povahy a dalšího průběhu nemoci. Následuje několikadenní trýznění: vysoce trénované „vestálky“ prosebníka vždy ráno vzbudí a bolestivě převalují jeho tělo po tvrdém lůžku a omývají je; jindy vkládají do jeho úst kouzelné hůlky nebo ho nutí jíst údajně léčivé substance. Čas od času přijdou medicinmani a vrazí pacientovi do těla posvátné jehlice. Skutečnost, že tyto obřady často neléčí, ale naopak mohou člověka i zabít, nikterak neumenšuje víru Naciremů v jejich blahodárnost a v moc medicinmanů.

Jiným typem magického léčitele u Naciremů je tzv. „nasloucháč“, který má schopnost vyhnat zlé duchy z hlavy očarované osoby. Podle tamější víry mohou rodiče očarovat své vlastní děti. Zvláště matky během zasvěcování do očisťovacích obřadů snadno uvalí na své dítě kletbu. Protikouzlo „naslouchače“ je pozoruhodné tím, že nebývá spjato s žádným zvláštním obřadem: pacient prostě sdělí „naslouchači“ všechny své starosti a úzkosti, na které si od narození pamatuje. Naciremové přitom projevují podivuhodnou paměť: jsou s to si vybavit frustrující zážitky z kojeneckého období, a někteří jedinci si vzpomenou i na traumatické zážitky při porodu.

Některé magické praktiky Naciremů vycházejí z jejich estetického cítění, ale takřka všechny se zakládají na pronikavé averzi k lidskému tělu a jeho přirozeným funkcím. Často se provádí rituální půst (mající za cíl zhubnutí obtloutlých), nebo jsou naopak pořádány slavnostní hostiny (s cílem ztloustnout).

Velký význam se přisuzuje velikosti a tvaru ženských prsů. Obecná nespokojenost s jejich vzhledem se projevuje ve skutečnosti, že ideální tvar je prakticky mimo rozsah přirozených možností. Vyskytne-li se žena postižená takřka nelidskou hypertrofií prsů, je tak uctívána, že se slušně užíví prostě tím, že putuje ze vsi do vsi a dovoluje soukmenovcům, aby na ni za poplatek civěli.

Rovněž další přirozená tělesná funkce – rozmnožovací – je ritualizována a vykázána z veřejného života. Pohlavní styk je v konverzaci tabuizován. Ženy často vyvíjejí úsilí vyhnout se těhotenství užíváním magických prostředků či omezením styku na určité lunární fáze, takže k početí dochází vskutku poměrně vzácně. Těhotné ženy se často oblékají tak, aby svůj stav skryly. Porod probíhá tajně, bez asistence přátel či příbuzných a většina žen své děti ani nekojí.

Naciremové jsou posedlí magií. Stěžlí lze pochopit, jak mohli pod břemeny, která si sami naložili, tak dlouho přežít. Nicméně, jak říká slavný antropolog Bronislaw Malinowski: „Když shlédneme zdaleka a zvysoka, z výšin bezpečí naší rozvinuté civilizace, připadá nám magie surová a nesmyslná. Avšak bez její pomoci a vedení by náš předek nezvládl své životní problémy tak, jak se mu to podařilo, a ani by nepokročil k vyšším stádiím civilizace.“

6 Seznam internetových adres a doporučené literatury

• Asie

○ Čína

- <http://www.cinsky.cz/> - informační a zpravodajský server o Číně
- <http://www.cinstina.cz/> - server o čínských znacích a čínštině
- <http://www.china-embassy.org/eng/> - Velvyslanectví Čínské lidové republiky

○ Vietnam

- <http://www.klubhanoi.cz/> - stránky všech přátel Vietnamu
- <http://www.vietnam-info.cz/> - informace o Vietnamu
- KOCOUREK, J., PECHOVÁ, E. a kol.: *S vietnamskými dětmi na českých školách*, Jinočany: Nakladatelství H&H, 2006, ISBN 80-7319-055-9

• Evropa

○ Slované

- <http://slovane.ic.cz/> - různé informace o Slovanských státech a národech

• Islám

- <http://www.nabozenstvi.cz/> - informace o Islámu, včetně aktivit islámských komunit v ČR

• Ostatní:

- <http://www.mkc.cz/cz/uvod.html> - multikulturní centrum Praha
- <http://www.domavcr.cz/> - rady pro cizince
- <http://www.uprchlici.cz/cz/uvod.html> - poradna pro uprchlíky
- <http://www.iom.cz/> - mezinárodní organizace pro migraci Praha
- <http://www.jedensvet.cz/skoly/> - jeden svět na školách, projekt společnosti Člověk v tísni

- BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. a kol.: *Kdo jsem a kam patřím?*, Praha: Sofis, 2005, ISBN 80-902785-8-2
- PRŮCHA, J.: *Interkulturní psychologie*, Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-885-6
- PRŮCHA, J.: *Multikulturní výchova*, Praha: ISV nakladatelství, 2000, ISBN 80-85866-72-2
- ŠIŠKOVÁ, T. a kol.: *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*, Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-648-9
- ŠIŠKOVÁ, T. a kol.: *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*, Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-285-8

• **Příprava pokrmů:**

- http://www.unhcr.cz/publ_recepty.htm - Arménie, Afghánistán, Čečensko
- <http://www.nguoi-viet.com/food.asp> - vietnamské recepty, včetně receptu na bánh chung, což je tradiční novoroční jídlo
- *Pohled do hrnce uprchlíka II.*, Praha: G plus G, 2002, ISBN 80-8610-352-8 - Kniha receptů z různých zemí světa. Zaznamenaly je ženy-uprchlice, které pobývají v České republice, během společných setkání v azylovém zařízení Červený Újezd. V knize najdeme recepty z Ghany, Angoly, Iráku, Afghánistánu a také Běloruska nebo Ukrajiny. Recepty jsou doplněny krátkým textem, který přibližuje životy žen v domovských zemích, na útěku i nově v České republice.